

Dnešní krize křesťanství a možné východisko

Což by někdo z vás dal svému synu kámen, když ho prosí o chléb?

Mt 7, 9

Žijeme v době plné rozporů a nelogičností v hlavách lidí, zvláště mladých, ale nejenom mladých. Jednou takovou nelogičností je skutečnost, že zapálení ochránci přírody věnují (nepochybně s relativní oprávněností) mnoho sil, času i prostředků na záchranu vymírajících živočišných i rostlinných druhů, ale vůbec je nenapadne (a to už je na pováženou), že jejich úsilí stojí na základech docela určitých kulturních tradic, o něž kupodivu nejenom nemají dost zájmu, ale které často dokonce velmi ostře – a navíc ideologicky – odmítají: krize, úpadek a příznaky jakoby těžké choroby až umírání (zejména evropské) kultury unikají jejich pozornosti i zájmu, prostě je neoslovují. Dokonce tuto (svou) kulturu paušálně – bez rozlišování a nejčastěji bez potřebných znalostí – obviňují, že je za přírodě nepřátelský a přírodu těžce poškozující vývoj odpovědná. Jinou takovou nelogičností je stále sílící (opět nepochybně správný) důraz na obranu proti znečišťování vzduchu, vody a vůbec přírodního prostředí, spojený však na druhé straně s naprostým nezájmem a nevážností k znečišťování prostředí kulturního, myšlenkového a duchovního, ba někdy přímo pohrdáním vůči tomu všemu, např. vůči prostředí jazykovému (vůči slovu a slovesnosti), myšlenkovému (postiženému obrovským marasmem, pokažeností myšlení a vědomí vůbec) a duchovnímu (prozrazujícím se stále naléhavěji každého rozumějícího člověka varující neschopností rozlišit mezi hodnotou a pahodnotou, mezi uměním a kýčem, mezi pravostí a nepravostí, a v důsledku těchto i jiných neschopností jakousi atrofií a někdy i absencí svědomí). Přemlouvavá moc svémocných a svévolných médií vítězí pouhou početní *převahou* nad přesvědčivostí argumentace, která naopak předpokládá *převládání* samostatného, ale důsledného a zejména i k sobě samému kritického myšlení těch nejlepších. A tak dále. Evropa je nemyslitelná bez křesťanství, ale zatím o toto dědictví většina Evropanů už nemá ani takový zájem, jaký má o přírodní zdroje. Je nutno se tázat: je to jenom jejich vina?

Krajně frapantní stránkou – a možná samým základem a příčinou – takovéto dekadentní, úpadkové slepoty je bohužel už velmi dlouho chování snad přímo většiny těch, kdo se považovali a považují (a také jsou považováni) za křesťany. Každé velké hnutí má zajisté svá centra a své periferie. Také takové periferie vždycky o něčem vypovídají, ale přece jenom platí, že všude tam, kde jde o věci zásadní, mravní, intelektuální a duchovní, je třeba se orientovat především a na prvním místě na výšinách, na špičkách, na hlavním kmenech a na květech i plodech, nikoli na postranních větvičkách a větvích, které buď vůbec ještě nekvetou, anebo jen planě a bez úrody. Ani zde ovšem není rozpoznání rozdílu mezi špičkami v oficiálním, hierarchickém smyslu a špičkami ve smyslu perspektivní orientace do budoucnosti nijak nasnadě. To, co se ve své době mohlo zdát postranním výběžkem, se může v průběhu dvou tří generací stát hlavním trendem a ústředním proudem. Někdy dokonce z hlavního kmene může zůstat pouhý pařez, a právě z toho pařezu pak může vyrůst malý výhonek, proutek, z něhož se má časem stát nový mohutný strom. Zdá se mi mimořádně povážlivou a takřka alarmující věcí, když vidím tolik křesťanů, a nejen laiků, ale také a především jejich duchovních vůdců, jak jsou orientováni především nebo dokonce výhradně na minulost (dokonce programově redukovanou na „pařezy“) a jak tradování toho, co bylo, považují za to nejdůležitější, čím mohou prospět přítomnosti, prostě jen proto, že to má patinu, a ne proto, že toho je principiálně zapotřebí z věcných důvodů. Křesťanský konservatismus a tradicionalismus je svou tlustou kůží a neprůstřelností asi největší překážkou schopnosti tlumočit dnes evangelium jako dobrou zprávu, jako radostnou zvěst. Naše společnost očekávala po listopadu od křesťanů poselství života, ale dnes vidí, že se jí dostalo jen pozvání do muzeí a skanzenů, v kterých jsou místo programů životní proměny

nabízeny – a nikoli zadarmo – laciné tretky, přetřené nevkusným náboženským lakem nebo falešně zaznívajícími zbožnými frázemi. Tzv. občanská společnost je do značné míry znovu zatížena nejen už zahnívajícími relikty osvícenství, ale i jedem antikřesťanství (a antijudaismu) a křesťané mají na tomto oživení antipatií velký podíl právě svým chováním i svými prázdňými slovy. Dnešní křesťanství má opět své vlastní farizeje a své vlastní zákoníky, kteří „sami nevcházejí a zabraňují těm, kdo chtějí vejít“, anebo kteří „obcházejí moře i zemi“, aby získali jednoho novověrce, a když ho získají, „učiní z něho syna pekla, dvakrát horšího“, než jsou sami (Mt 23,13n.). Na jedné straně přívrženci náboženských butiků, na druhé straně hlasatelé ‚kázňe především‘, obojí se ve svorné spolupráci účastní další devalvace evangelia.

Je tu nějaký výhled, nějaká naděje? A nemyslím jen na naději pro křesťany a křesťanství, ale pro jejich současníky i pro nejbližší příští generace? Z historie víme, že křesťanské církve a křesťané prošli obrovskými, ničivými krizemi již víckrát, a víme také, že tyto krize zanechaly na historickém křesťanství dosud nesmazané jizvy a dokonce nezavřené rány (zejména v podobě schizmat a nejrůznějších přehrad a příkopů), ale že alespoň někteří křesťané z těch zlých období krizí i velkých úpadků vždycky našli nové východisko. Předpokladem ovšem bylo, že se nepokoušeli zanícené rány léčit jen po vrchu, že krizi nezamlouvali, ale že se také nechtěli jen nějak schovat a vskrytu přežít. Ježíš přišel, aby působil ve světě plném krizí a zmatků, zloby, zla a beznaděje, ale nepřinášel jen soucit, nýbrž především dobrou zprávu o tom, že se poměry už už začínají proměňovat: přichází nová vláda, nový režim, nová republika, nová obec – a v prvních krocích už je právě teď mezi vámi. Právě to byla podstata Ježíšova „evangelia království“ (Mt 4,23 – ekumenický překlad zde přidává „Božího“ podle jiných míst, ale bez opory v řeckém originále), tj. dobré zprávy, přinášející radost a naději. Ježíš nepředkládal žádné dogmatické konstrukce, ale ukazoval na příkladech konkrétních situací a konkrétních lidí, jak se tato dobrá zvěst opravdu naplňuje. Ve svých podobenstvích se někdy odvažoval i takových přirovnání, jaká by mu dnes u mnoha teologů (ani mnoha laiků) nikdy neprošla, ale mluvil jako ten, jehož slova mají hlubokou přesvědčivost a obrovskou vnitřní moc (a ne jako zákoníci, tj. učení vykladači bible). Mám za to, že lze dnešní duchovní vyprahlost opravdu překonat, ale z křesťanů (v kulturním, historickém smyslu) se musí stát ježíšovci, tj. musí se vrátit k samému Nazarétskému a učit se pokud možno především a přímo od něho. Pro mne se i reformace zastavila příliš brzo, když se pokoušela hledat poslední normu v první církvi. Nejstarší, původní pojmenování pro křesťany bylo „věřící“, ale tehdy to slovo mělo ještě plnost významu, jaký mu v navázání na jednu ze židovských tradic dal právě Ježíš. Věřící je ten, kdo je – pln odhodlání a aktivity, zejména beze strachu a v naprostém spolehnutí – s důvěrou zaměřen na přicházející budoucnost a do ní, a to do blízké i vzdálené. Pravou budoucnost křesťanství – a tudíž také Evropy a jejich nejlepších tradic – vidím tedy ve „víře“, ovšem v tom původním smyslu. Je totiž zapotřebí dobře porozumět, o čem vlastně Ježíš mluvil, když vyzýval: Neboj se, toliko věř! Rozhodně mu nešlo o žádné zajišťování; to by potom musel jinak jednat i on sám.

9 Nebo který z vás je člověk, kteréhož kdyby prosil syn jeho za chléb, zdali kamene podá jemu?

10 A prosil-li by za rybu, zdali hada podá jemu? Mt 7, 9-10

11 Kteréhopak vás otce prosil by syn za chléb, zdali kamene podá jemu? Aneb za rybu, zdali místo ryby dá jemu hada?

12 Aneb prosil-li by za vejce, zdali podá jemu štíra? Lk 11, 11-12

poznámka autora:

8.11.99 mi zavolal Jiří Zajíc na fakultu a žádal o příspěvek na téma "výprodej křesťanství" na 3–4 strany, poslat e-mailem do 18.11. jemu do rozhlasu na adresu: jiri.zajic@cro.cz

Ježíš přišel s dobrou zprávou: přiblížilo se království boží (nebeské) – což jest název, jehož obsah je třeba řádně interpretovat, tj. tak, aby ona dobrá zpráva nebyla vyprázdněna. Bylo by asi poněkud odvážné spojovat příliš zjednodušeně onu dobrou zvěst, ono dobré poselství s nějakým politickým programem, jak ho dnes chápeme, protože by se přitom asi ztratilo několik integrálních součástí či složek, s kterými dnes politický program obvykle nepočítá. Je ovšem otázkou, zda právě podobná konfrontace neukazuje také na manka, nejenom na skromnost a věcnost dnešních politických programů.

Mnoha lidem se křesťanská zvěst smrskla na jakousi duchovní potěchu, na zbožnou náladu, na pocity, na jakousi vnitřní výzdobu a ozdobu či okrasu, na věc záliby a splňování, ukojování estetických potřeb. To vše pochopitelně může také k vnitřnímu, duchovnímu životu náležet, ale s vírou to nemusí mít a vlastně nikdy nemá nic bytostně společného. Zejména je ovšem třeba zmínit jednu stránku takovýchto lidských potřeb a jejich uspokojování, totiž že v nich má člověk sklon se zdomácňovat, zabydlovat, že se k nim a k jejich uspokojování vrací jako k tomu hlavnímu a podstatnému, kolem čeho se jeho život soustřeďuje. To je vlastně u většiny neoddělitelné od vztahu ke všemu svátostnému jako k tomu, k čemu se spolu s vytržením z každodennosti vždy znovu vracíme.